

“Ziet mijn leerkracht het dan niet?”

hoe leerkrachten pesten (niet) waarnemen

Ron Scholte (i.s.m. Wendy Nelen, Peer van der Helm)

Radboud Universiteit Nijmegen & Tilburg Universiteit

Praktikon

(dit project werd mede gefinancierd door NRO)

De waarneming van leerkrachten

Opzet van deze lezing:

- achtergrond informatie over pesten
- waarneming van pesten:
 - . theoretisch model
 - . invloed van eigen ervaringen en opvattingen
- overzicht van internationale literatuur
- ‘take home messages’

(Achtergrond)

Definitie van pesten

Herhaaldelijke en negatieve handeling van 1 of meer personen t.o.v. ander persoon die zich niet (voldoende) kan verweren

herhaaldelijk

negatief

machtsongelijkheid (sociale of psychologische macht)

? ‘met de intentie de ander schade toe te brengen’

(Achtergrond)

Vormen van pesten (meer of minder zichtbaar):

Fysiek versus relationeel

Direct versus indirect (niet face-to-face; roddelen, buitensluiten)

‘real world’ versus cyberpesten (hier minder relevant)

Prevalentie van gepest worden en pesten

Recente cijfers Nederland: Veiligheidsmonitor (Min. OCW)

Regelmatig gepest: 6-11% in primair onderwijs

(5-8 % voortgezet onderwijs)

Gemiddeld 1 (v.o.) tot 2 (p.o.) kinderen per klas

Effecten kunnen ernstig en langdurig zijn, *ongeacht de vorm van pesten*

Pesten is groepsproces → cruciale rol binnen klas: **leerkracht**

Rol model: voorbeeld gedrag & uitdragen van normen en waarden

→ **Grote verantwoordelijkheid voor wat er gebeurt in de klas (en op school)**

Wat vinden jullie van de volgende bevinding?

85 - 97% van de leerkrachten geeft aan in te grijpen in pestsituaties, terwijl leerlingen aangeven dat maar 20-30% van de leerkrachten in actie komt (observaties: slechts 4% van de leerkrachten doet iets wanneer er gepest wordt).

Cruciale rol binnen klas: **leerkracht**

Om in te kunnen grijpen, adequaat te kunnen handelen **moeten leerkrachten het zien wanneer leerlingen gepest worden...**

Hoe goed nemen leerkrachten pesten waar? (hoeveel overlap met wat leerlingen zeggen?). Belangrijk: pesten gebeurt vaak in de klas

→ Onderschatting van **de mate van pesten**

20-40% overlap met zelfrapportages

sommige studies: slechts 1-7% van de leerkrachten ziet het volledig correct

→ Niet herkennen van de **slachtoffers of daders**

Leerkracht: hoe goed kunnen ze pesten waarnemen?

Waarneming van pesten: Sociale Informatie Verwerkingsmodel

1. Zien

2. Interpretieren van wat er gezien wordt ('encoding')

(→ inschatten van reactie → kiezen uit mogelijkheden → **handelen**)

Beide processen soms niet optimaal bij leerkrachten

Uitgangspunt bij sociale informatie verwerking:

selectieve aandacht voor ‘afwijkend/opvallend’ gedrag
= heeft positieve/negatieve betekenis; verstoot tegen de
normen, vereist handelen van leerkracht

Waarom zien/herkennen leerkrachten i.h.a. relatief weinig?

Twee factoren die invloed (kunnen) hebben:

- (1) **eigen ervaringen met pesten**
- (2) **opvattingen over pesten (meer of minder beïnvloed door eigen ervaringen)**

(Twee factoren die invloed zouden kunnen hebben op waarneming)

(1) Eigen ervaringen: “als leerkrachten zelf gepest zijn, zijn ze sensitiever”

- . meer kennis wat pesten is
- . meer kennis over hoeveel lijden het veroorzaakt

→ meer selectieve aandacht

dus: meer zien

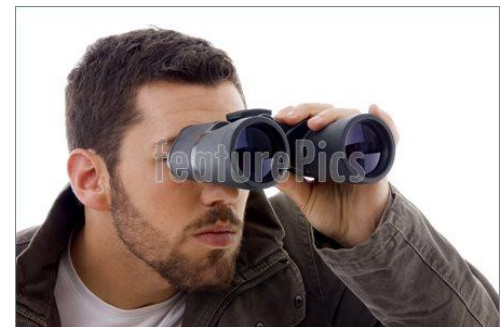
beter interpreteren van gedrag

Maar ook kans op overschatting?

! Als leerkrachten zelf dader waren/zijn?

→ onderschatten van het probleem?

(“pesten is niet persé negatief”)

(1) Eigen pest ervaringen van leerkrachten

als leerling vroeger:

internationaal onderzoek:

27-58% slachtoffer

11-25% dader (of dader/slachtoffer)

Nederlands onderzoek (Oldenburg et al., 2015):

slachtoffer: 38%

dader: 25%

dader/slachtoffer: 14%

als leerkracht nu:

18 – 80% slachtoffer (geweld en/of pesten)

8% dader (15-25% van leerlingen zegt gepest te worden door leerkracht)

En, hebben de eigen ervaringen invloed op waarneming?

opvallend (**verontrustend**) weinig onderzoek naar proces van waarneming, en eigen ervaringen (< 10 studies)

Dus met de nodige terughoudendheid (ook variatie in studies)
sommige studies suggereren:

Slachtoffer geweest: beter waarnemen (maar niet persé beter handelen)

Dader geweest: minder goed waarnemen, meer pesten in zijn/haar klas

Overigens:

Leerkrachten zijn afhankelijk van zichzelf: slechts weinig
slachtoffers vertellen het de leerkracht (25-40%)

‘leerkracht maakt het erger’

‘leerkracht gelooft me niet’

Andere factoren die invloed hebben op waarnemen

(1) Eigen ervaringen met pesten

(2) Opvattingen over pesten (*‘pesten is geen afwijkend gedrag’* → minder opvallend gedrag dus ook minder waarnemen)

- ‘relationeel pesten is geen pesten, en doet veel minder pijn’
- ‘pesten is onderdeel van het leven & je wordt er sterker van’

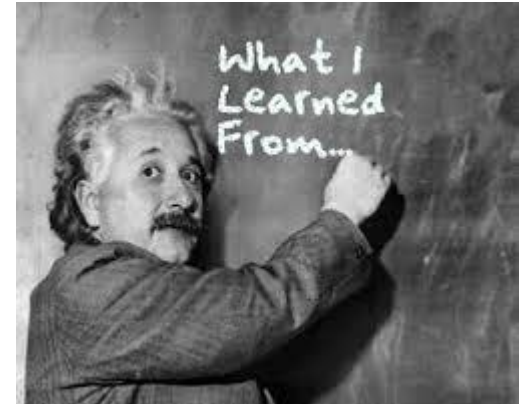

(2) Opvattingen over pesten

- ‘halo effect’:
 - . ‘Daders hebben minder sociale vaardigheden, en functioneren minder goed op school’
 - . ‘Slachtoffers hebben geen vrienden, zijn volledig geïsoleerd’
- ‘ik weet beter wat pesten is dan de leerlingen’
 - ! Ik weet beter of een leerling daadwerkelijk gepest is
 - onderschatten van probleem, slachtoffers (en daders) niet goed herkennen/identificeren (soms ‘self-fulfilling prophecy’)

Wat kunnen we hier van mee nemen?

Take home messages

Voor ons allen: echt veel meer onderzoek nodig naar processen van waarneming door leerkrachten, voorwaarde om überhaupt te kunnen handelen (denk aan anti-pest programma's)

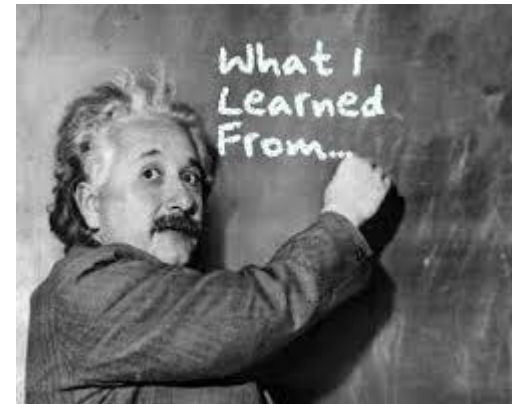
Wat kunnen we hier van mee nemen?

Met name voor leerkrachten:

Eigen ervaringen kunnen een rol spelen (positief of negatief)

Wees reflectief (twijfel) over eigen waarneming en handelen
(en realiseer jezelf dat pesten complex proces is)

Herkennen van eigen (voor)oordelen en opvattingen is cruciaal
voor goede waarneming

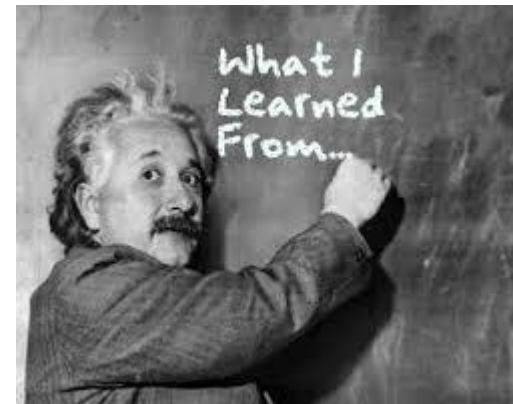

Wat kunnen we hier van mee nemen?

Laten we niet denken dat we het beter weten ('ach, valt wel mee; ze bedoelen het niet zo')

'Waarheidsbevinding' → leerling: 'leerkracht gelooft me niet'
→ elk signaal en elke leerling serieus nemen

zeker ook signalen van isolatie, buitensluiten, en verbale agressie (i.p.v. alleen fysiek pesten)

Jij kunt een verschil maken!

Dank voor uw aandacht

r.scholte@pwo.ru.nl